

Восточной Украины (Старобельщины): Автореф. дисс... канд. ист. наук. – Киев, 1960.

3. Кун Т. Структура научных революций / Пер. с англ. В.Ю. Кузнецова. – М.: ООО Издательство АСТ, 2002. – 608 с.

4. Maier Ch. The Political of Time: Changing Paradigms of Collective Time and Private Time in the Modern Era. – Cambridge, 1987.

5. Новая постиндустриальная волна на Западе /Под ред. Л.И. Иноземцева. – М., 1999.

6. Шкляр В.І. Формування моделі “влада – преса – суспільство” в період легітимації політичної системи //Наукові записки Інституту журналістики. – Т. 17. – Жовтень – грудень. – Київ, 2004.

7. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности: методологические проблемы современной науки. – М., 1978.

Андрій Рибак

Національний університет “Острозька академія”

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У ПУБЛІЦИСТИЦІ ОУН 1940–1950 рр.

О Рибак А., 2006

Висвітлено базові принципи розвитку соціально-економічної сфери держави за матеріалами публіцистики Організації українських націоналістів. Зокрема з'ясовано трактування права власності, роль держави в господарській сфері, ставлення оунівців до проблеми зайнятості громадян тощо. Відображено спільну позицію націоналістичних груп щодо зазначеної проблематики, але вказано на відмінності поглядів.

The article is devoted to illumination of base principles of development of socio-economic sphere of the state on materials of publicism of Organization of the Ukrainian nationalists. In particular, interpretation of right of ownership, role of the state in an economic sphere, appeal of members of OUN, is found out to the problem of employment of citizens and others like that. An author tried to represent general position of nationalistic groups in relation to noted problems, although also specified on the differences of looks.

Однією з причин труднощів сучасного економічного розвитку України була відсутність у програмах самостійницьких сил кінця 1980-х років чітких планів та концепцій господарської політики держави. Натомість політична думка ОУН середини ХХ століття залишила по собі значні теоретичні напрацювання з соціально-економічної проблематики. Багато ідей оунівців не втрачають свого прикладного значення і сьогодні. А тому тему дослідження ми вважаємо актуальною та суспільно значущою.

Плани ОУН щодо господарського розвитку держави привертали увагу дослідників І. Вдовичина, Г. Дичковської, О. Мотиля, А. Русначенка, С. Тарана, М. Сича, М. Якименко та ін. Вони зосереджували свою увагу переважно на програмних документах Організації, намагались виокремити цілісну концепцію соціально-економічного розвитку та її еволюцію. Віддаючи належне науковому доробку вказаних авторів, все ж зазначимо, що вони дещо обійшли увагою теоретико-публіцистичну спадщину оунівців, яка була не просто доповненням до офіційних документів, а й дає можливість глибше проаналізувати економічні плани ОУН. Тому тема є актуальною також з наукового погляду.

Мета роботи – з'ясувати основні принципи соціально-економічного розвитку держави за ідеологією Організації українських націоналістів.

В теорії українського націоналізму тісно переплелись соціальні, економічні, політичні моменти. Перебудова соціальної та економічної систем повинна була ґрунтуватись на основних ідеологічних засадах ОУН.

Великого значення теоретики соціально-економічної програми ОУН надавали усталеним традиціям господарського розвитку, соціально-психологічним особливостям українців тощо. Разом з тим суспільно-політична думка націоналізму намагалась зважати на всі тогочасні тенденції розвитку світу. Увага до цих питань та проблем і породила критику пануючих у світі ліберальної (капіталістичної) та соціалістичної систем

[3, с. 2]. Натомість діячі ОУН пропонували свою, принципово нову, програму розвитку господарського організму держави, причому не на основі удосконалення існуючого стану, а на основі створення нового економічного комплексу [8, с. 29].

Загалом можна виділити такі основні аспекти суспільно-політичної думки ОУН щодо соціальних та економічних питань: національна революція водночас проголошувалась соціальною; підкреслювалась специфічна роль держави в господарській сфері; декларувалось особливе ставлення до праці та її ролі; домінувало специфічне розуміння власності та функцій власності в суспільстві; абсолютно неприпустимою проголошувалась експлуатація людини; передбачалося чітке планування розвитку економіки з боку держави [1, с. 73].

У документі ОУН “Позиції українського визвольного руху” (1948 р.) соціальний момент революції пояснювався так: українська нація втратила свої нетрудові класи, які внаслідок економічного і культурного тиску панівних націй асимілювались з останніми. Українці репрезентовані майже виключно трудовими верствами. Отже, національно-визвольна боротьба є неминуче пов’язана з завданнями соціально-економічного визволення.

Як зазначалось в одній із статей, потрібно також чітко пам’ятати, що політична самостійність без економічної є лише карикатурою самостійності [14, с. 21].

Націоналістичний соціальний устрій зобов’язався накреслити нові функції всіх галузей господарства. Побудова нового ладу повинна була йти послідовно, шляхом переходу від одного, нижчого стану, до іншого – вищого. Революційність, на переконання члена ОУН(б) Д. Шалдія, зовсім не означає руйнації матеріальних здобутків. Радянська система має бути знищена, але це передбачає якнайбільше збереження матеріальних цінностей [21, с. 187]. Така позиція була притаманна усім середовищам ОУН і вважалась однією з принципових. Член ОУН(м) А. Жуковський навіть пропонував створити окреме міністерство відбудови України, як найвищу інституцію планування, управління та контролю за реформами в господарській сфері. А також передбачити періоди відбудови з чіткими планами на кожному з них [2, с. 3]. Цілком слушно зауважила дослідниця Г. Дичковська, що ОУН на перший план ставила творення, а не руйнування [1, с. 75].

Ключовим питанням, позиція щодо якого по суті визначала все спрямування економічної думки ОУН, був особливий погляд на власність. Саме це питання є основою, яка відрізняє ліберальну економіку від соціалістичної, а націоналістичну, своєю чергою, від них обидвох.

Ідею власності ОУН розуміла як “здобуте власною працею, вільне розпорядження певними предметами” [5, с. 5]. За формою може бути приватна, муніципальна, державна власність [17, с. 75]. Зрештою, будь-яка власність в межах однієї держави була проголошена оунівцями “національною, народною”. А нація лише уповноважує певні суспільні інституції розпоряджатися нею. Звідси усі форми власності є національною абсолютною власністю [5, с. 5]. Цим, на нашу думку, відрізняються націоналістичні соціально-економічні погляди від соціалістичних, де власником майна проголошувалась держава (як організація), а не нація (усе суспільство).

Значний вклад у розробку теоретичних засад економіки майбутньої держави вніс діяч ОУН(м) І. Сагайда. Він цілком слушно зауважив, що в капіталістичному світі існують тенденції до монополізації виробничої власності (перехід власності до порівняно обмеженого кола людей). А в СРСР виробнича власність знаходиться в руках держави. Критикуючи такий стан речей, він зробив ряд висновків: в майбутньому, ставлення до власності повинно бути різним. Це залежить від того, якою вона є: чи споживчою чи виробничою. Чим ширшим буде право володіння споживчою власністю, тим заможнішою буде нація, комфортнішим її життя, рівень культури [17, с. 76]. Тому що багатство держави складається не лише з державної власності, а й з приватної [21, с. 192].

Націоналізм проголосив так званий “трудовий” принцип виробничої власності, зазначив І. Сагайда. Це означає, що кожен робітник повинен бути співвласником виробленого майна підприємства, на якому він працює, або повним власником невеликого виробничого комплексу, де задіяна його родина. Обов’язком підприємства є дати можливість всім працівникам взяти брати у прибутках і стати його співвласниками шляхом випуску трудових акцій [17, с. 81]. Діапазон застосування власності в програмі ОУН простягався від державної, через муніципальну та кооперативну, аж до приватної. Загалом, різні форми повинні були забезпечити відповідний баланс соціально-економічних сил, який не допускав би ані політичної, ані соціальної дискримінації. Проте посилення чи послаблення державними засобами тієї чи іншої форми повинно було змінюватись відповідно до розвитку суспільства.

Націоналізм проголосив, що ціллю і змістом майбутньої державної політики є перетворення кожної

людини на господаря виробничої власності. Оунівці були переконані, що це також єдина реальна основа справжньої демократії. Тому що більш-менш пропорційний розподіл власності та неможливість накопичення її значної кількості в одних руках, унеможливить безпосередню участь у формуванні органів влади лише невеликої частини заможного населення [17, с. 82]. Демократія, писав Я. Стецько, повинна бути не лише політичною, а й господарською. Тобто усі громадяни мають право на матеріальні активи і держава повинна його забезпечити [19, с. 188–189]. Такі погляди ми вважаємо прогресивними та актуальними, зокрема і сьогодні.

Особливий погляд на власність породив критику ліберальних економічних засад. Теоретики ОУН у “Матеріалах для пропагандивних вишколів” писали: проголосивши повну свободу одиниці в економічній сфері, демократія не виправдала покладених на неї надій. Великі промисловці почали виявляти щораз більший вплив на уряди, через що влада перетворилась на іграшку в руках капіталу, який відстоював свої інтереси, а не народу. Держава стала лише “нічним сторожем” приватних власників [9, с. 19].

На нашу думку, з такими позиціями можна погодитись. Повоєнне розгортання економічних процесів у країнах Європи у напрямку до збільшення ролі держави в економічній сфері є підтвердженням того, що критика капіталізму оунівцями була цілком раціональною.

Демократія, йшлося далі у “Матеріалах...”, також уможливила появу інтернаціональних організацій (промислових, торговельних), які діяли всупереч інтересам націй. Почали зростати новий клас – робітництво та класова боротьба. Отже, капіталізм став внутрішнім ворогом демократії. Він викликав протидію щодо себе у вигляді робітничого руху. Це використав у своїх цілях зовнішній ворог демократії – соціалізм [9, с. 20].

Економічна думка ОУН була переконана: щоб усунути класи, потрібно змінити приватну власність і побудувати нову економічну систему, за якої був би рівномірний розподіл матеріальних ресурсів. Відповідно до цього, приватна власність повинна зазнати певних змін і обмежень [9, с. 34–35]. Вона повинна бути настільки недоторканою, наскільки сприяє економічному розвитку країни та слугує для зміцнення суспільства чи держави. Член ОУН Є. Онацький писав, що український націоналізм визнає за власністю не лише права, а й обов’язки. Тим самим, якщо обов’язок не виконується, то право обмежується або скасовується [11, с. 43–54].

Принциповими позиціями соціально-економічної думки ОУН було те, що основною підставою права на приватну власність є особиста праця. У випадках “протидержавного” використання – вона підлягає конфіскації. Водночас приватна власність повинна перебувати під охороною закону. Випадки її скасування або обмеження мав визначати окремий нормативний акт [15, с. 22]. Інструментом обмеження права власності мало бути її “усуспільнення”, яке відрізняється від “удержавлення”, оскільки власником стає не державний апарат, а народ. Держава є лише розпорядником власності та контролером [6, с. 12].

Причому “усуспільнення”, на думку оунівця А. Камінського, мало стосуватись не лише приватної власності, але й державної та муніципальної, за якими повинен існувати відповідний контроль з боку громадян. В іншому випадку “усуспільнення” призведе до позбавлення власності громадян і до закріплення цього права за державою, саме так, як це трапилось в СРСР [4, с. 3–8]. Але при цьому, наголошував інший автор з середовища ОУН(з) К. Кононенко, повинна зберегтись велика роль держави і як суб’єкта в господарській діяльності суспільства, і як регулятора господарських стосунків [6, с. 12].

За такої постановки проблеми теоретики ОУН відштовхувались знову ж таки від критики ліберальної економіки. Зокрема оунівці вважали, що вкладені в підприємство виробничі ресурси покликані дати якнайбільшу вигоду за найменших затрат. А це можливо лише шляхом експлуатації робочої сили. (Під останнім розумілось не співмірність отриманої зарплатні та вкладених сил працівників). Дуже часто прибутками підприємство розпоряджається проти національно-суспільних інтересів (скажімо, інвестує в іноземні економіки або зберігає на рахунках за кордоном). В цій ситуації державні органи не мають права контролювати діяльність підприємства та рух його прибутків. Тому в новій системі держава як орган нації повинна наглядати за діяльністю підприємств [20, с. 5].

Водночас український націоналізм запровадив термін “ідеораціократія”, що означало всебічну підтримку приватної ініціативи, яка не йде врозріз з інтересами суспільства. І разом з тим – ліквідацію “нездорових” починань [10, с. 10]. Залишилось незрозумілим, хто буде визначати корисність чи некорисність приватних починань і що буде критерієм? І хто, власне, буде контролювати політику державної влади щодо власності? Можливо, детальніше це планувалось врегулювати на законодавчому рівні.

Отже, втручання держави в господарське життя країни було проголошене необхідним. Але не у вигляді диктатора, а “арбітра і гаранта безперебійної праці і правильного функціонування всієї державно-національної економіки”. Зростання виробничих сил суспільства за державного планування, повинно було не допустити до економічних криз та безробіття [21, с. 183–189]. Зазначимо, що на таких позиціях в другій половині ХХ століття

стояли також теоретики неолібералізму, соціал-демократії, неоконсерватизму. Сьогодні подібна практика вважається цілком прийнятною і фактично не викликає критики.

Державне націоналістичне втручання в економічну сферу мало проявлятися у таких основних напрямках: керівництво державними підприємствами, нормування випуску господарської продукції, розподіл сировини, цінова політика та регулювання відносин між капіталом і працею [12, с. 35].

Член ОУН в Україні М. Подоляк, висловлюючи позицію Проводу, зазначав: український націоналізм проголосив, що виступає за творення нової демократії – централізованої і координованої. Це повністю відповідало поглядам на людину і суспільство, за якими “самоціллю є не одиниця, а зорганізована в державі нація” [12, с. 36]. Отже, хід думок видається досить логічним.

Демократичне планування державного та кооперативного сектору, яке б опосередковано впливало на приватний сектор, на думку оунівців, дало б можливість усунути соціальні суперечності. Непропорційна участь у розподілі прибутків повинна була зникнути.

Зауважимо, що діячі середовища “ОУН за кордоном”, на відміну від мельниківців і бандерівців, вважали, що система регульованого і планового державно-приватного капіталізму передбачалась лише як перехідна [13, с. 14]. Це свідчить про запозичення останніми певних елементів ліберальної ідеології, яка заперечувала втручання держави в економічну сферу.

Очевидно, з позиціями ОУН(з) слід погодитись. На нашу думку, державне планування, з одного боку, та вільна приватна ініціатива, – з іншого, є речами, які важко поєднати. У будь-якому випадку, ініціативність якоїсь частини гальмувалась би державними планами, а це не сприяє прогресу та постійній модернізації виробництва, а тим більше зовнішній торгівлі. Адже остання вимагає максимального здешевлення собівартості товарів, а таке можливе лише за умов масовості товарів. А тому, підтримуючи позиції ОУН в частині втручання держави у взаємини капіталу і праці, ми з певними застереженнями ставимось до ідей нормування виробництва продукції.

Отже, теорія нового економічного устрою пропонована ОУН, не була подібною ні до ліберальної моделі, ні до соціалістичної. Програма Організації в соціально-економічній сфері є дещо схожою на теорію соціал-демократизму повоєнних років. А. Камінський писав, що поняття соціальної демократії становлять два основні елементи: розв’язання питання власності і визначення соціальної політики, які разом дають побудову соціально-економічного устрою [4, с. 3–8].

Ще одним моментом, який заслуговує на увагу, були також погляди ОУН на зайнятість громадян. Націоналізм назвав працю національно-етичною вимогою і обов’язком людини, від якого ніхто не мав права ухилитись. І саме це бачення останньої як моральної цінності оунівці вважали протиставленням демоліберальним поглядам на ідею найманої праці. За такої інтерпретації, вважав Я. Стецько, працедавцем стає фактично не одиниця в особі підприємця, а нація. Враховуючи це, за порушення норм громадяни можуть бути позбавлені власності у передбаченому законом порядку [18, с. 7–8].

Націоналізм зобов’язувався створити реальний стимул до праці – для власної родини і держави. На думку діячів ОУН, немає людини, яка б не працювала ефективно, коли вона користується наслідками своєї діяльності. Цікаво, що причину ледарства оунівці вбачали в неправильному соціальному устрої суспільства, наслідком експлуатації людини людиною [21, с. 188–192].

Організація праці вважалась однією з основних соціально-економічних проблем, яка потребує вирішення. Держава зобов’язана була забезпечити для кожної людини “верстат праці”, щоб вона могла працювати на ньому з такими наслідками: сплатити державі податки за його користування і охорону; заробити необхідні кошти для себе і сім’ї, на житло, одяг, харчування, культурні видатки; виховання дітей; на можливість творити “верстати праці” дітям; відкладати кошти на “чорні дні” [10, с. 8].

Як бачимо, амбіції теоретиків ОУН були більш ніж достатніми. Такий рівень працевлаштування та продуктивності праці притаманний лише надзвичайно розвинутим країнам, а тому подібні моменти, на нашу думку, слід сприймати як декларацію про наміри та мету діяльності. Але не як короткотермінову перспективу. Акцент на такій проблематиці знову ж таки свідчить про соціальну спрямованість майбутньої економічної політики ОУН.

Публіцисти констатували також беззаперечний факт надзвичайно малої кількості українців в загальній масі робітників, особливо – керівників та управлінців виробничими процесами. Це була одна з основних проблем, яка потребувала вирішення. Крім того, структура робітничого класу відзначалася рисами країни, яка увійшла в індустріальний розвиток щойно в кінці XIX століття [8, с. 30].

Говорячи про розвиток конкретних секторів господарства, скажімо аграрний, то з точки зору ОУН, інтересам населення мав відповідати розвиток системи трудового селянського господарства, що ґрунтувався на

праві приватної власності і спадковості. Приватну власність повинно обмежувати державне регулювання вільного купівлі-продажу землі, з метою унеможливлення надмірного зменшення чи збільшення селянських господарств понад встановлену норму. Трудове господарство означало, що селянин повинен сам, разом з родиною обробляти наділ. Наймана праця заборонялась. Причому це питання мало бути врегульоване на законодавчому рівні.

Щодо промисловості, то подібно як і у сільському господарстві, оунівці, надаючи перевагу приватним одноособовим формам власності, не відкидали колективні форми та державну власність на стратегічні для економічної безпеки та ефективного розвитку країни підприємства. Причому однакова підтримка та недискримінація з боку держави декларувались для усіх форм власності.

ОУН проголосила такі основні принципи промислової економічної політики: підставою для виробничої власності може бути лише праця; участь працівників в управлінні підприємствами та прибутками підприємства; кожен працівник має бути водночас власником. Це була адекватна відповідь на запити робітництва, особливо, Сходу України [16, с. 54].

Загальний план українського промислового виробництва, відповідно до позицій оунівців, повинен був ґрунтуватись на таких засадах: промисловість має репрезентуватись усіма галузями виробництва, з використанням насамперед місцевої сировини та капіталів; ліквідація розриву між промисловістю, сільським господарством, транспортом; усунення дискримінації певних галузей; рівномірна географія промислових підприємств; методи та заходи розвинутих країн слід пристосувати до українських умов, а не механічно використовувати; основою промисловості має бути приватна ініціатива, підконтрольна владі.

Отже, принциповими моментами, від яких відштовхувалася соціально-економічна думка ОУН, було питання виключного права власності на усі матеріальні активи держави, яке належить народу. А держава – лише розпорядник, що залучає до володіння та користування приватних осіб та суспільні колективи. Вона повинна відігравати значну роль в господарському житті народу, але лише як контролер виконання законів та планувальник випуску та реалізації продукції. Основною підставою набуття права власності вважалась особиста праця. Причому найм без залучення до власності заборонявся. Слушно зауважив дослідник М. Якименко, що характерною рисою поглядів лідерів ОУН на суспільство є те, що воно аналізується не тільки з вульгарно-економічної точки зору (досягнення вищої продуктивності праці), а й з етичної: “людина, як спільнотне єство з високо розвинутою особистою гідністю” [22, с. 94].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Тотальна війна й економія в імперсько-колоніальних планах Німеччини // Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВУУ). – Ф.3833, оп.1, спр.№265.*
2. *Дичковська Г. Соціально-політична програма українського національно-визвольного руху 1930–1950-х років: Матеріали наукової конференції Всеукраїнського братства вояків УПА (“Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історія, уроки, сучасність”) 16–17 січня 1993 р., м. Івано-Франківськ – Стрий, 1993. – 124 с.*
3. *Жуковський А. Проблеми відбудови України // Розбудова держави. – 1953. – №. 5(9). – С. 1–6.*
4. *Жуковський А. Відбудова України // Розбудова держави. – 1951. – №1. – С. 2–4.*
5. *Камінський А. Соціальна програма нашого руху // Український самостійник. – 1960. – Ч.7–8. – С. 3–8.*
6. *Карбович З. Вся влада народам // Визвольна політика. – 1947. – Ч.3. – С. 1–12.*
7. *Кононенко К. Що нас єднає? До справи визволення і майбутньої співпраці поневолених Росією народів // Український самостійник. – 1959. – Ч.6. – С. 10–17.*
8. *Кравченко Б. Зміни в структурі робітничої класи на Україні (1897–1970) // Сучасність. – 1983. – № 1–2. – С. 23–34.*
9. *Мироненко М. Українська національна революція. – Мюнхен – Лондон – Торонто, 1951. – 32 с.*
10. *Навчальні вказівки // Державний архів Служби безпеки України (ДА СБУ). – Ф.13, спр.№376. – Т. 13.*
11. *Онацький Є. Основи суспільного ладу. – Буенос-Айрес, 1949. – 71 с.*
12. *Подольак М. Суспільний зміст націоналізму // ЦДАВОВУУ. – Ф.3833, оп.2, спр.№59.*
13. *Позиції українського визвольного руху. – Мюнхен, 1948. – 114 с.*
14. *Пр.С. Економіка України і важніші соціальні питання // Самостійна Україна. – Ч.4. – С. 19–22.*
15. *Проект Конституції, підготовлений М. Сціборським “Нарис проекту основних законів (Конс-*

титуції) *Української Держави* // *Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів*. – К., 2002. – 208 с. – Т.7.

16. Прокоп М. *Програмові процеси в ОУН під час Другої світової війни і питання політичної платформи УПА* // *Сучасність*. – 1983. – №1–2. – С. 49–59.

17. Сагайда І. *Великі питання*. – Регензбург, 1947. – 135 с.

18. Стецько Я. *За новий суспільний лад*. – Б.м., б.р. – 68 с.

19. Стецько Я. *До минулого немає повороту* // *Українська визвольна концепція. Твори*. – Мюнхен, 1987. – 528 с. – Т.1. – С. 188–189.

20. *Націоналізм як суспільно-політичний рух* // ЦДАВОВУ. – Ф.3833, оп.1, спр.№254.

21. Шалдій Д. *Мета української визвольної революції* // (Передрук) *Визвольний шлях*. – 1954. – Кн.6. – С. 182–194.

22. Якименко М. *Зміст економічної програми лідерів ОУН-УПА та перспективи реалізації в умовах незалежної України: Матеріали наукової конференції Всеукраїнського братства вояків УПА ("Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історія, уроки, сучасність") 16–17 січня 1993 р., м. Івано-Франківськ – Стрий, 1993. – 124 с.*

Володимир Розумюк

Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України

ІСТОРИЧНА ДИНАМІКА ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ "РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ВІЙНИ" В ІДЕОЛОГІЇ НАУКОВОГО КОМУНІЗМУ

О Розумюк В., 2006

Розглянуто концепцію "революційної війни" в комуністичній ідеології, аналізується її еволюція. Здійснюється переосмислення комуністичної ідеології в СРСР за допомогою сучасних підходів до дослідження ідеологій. Обґрунтовано висновок про те, що радянська ідеологія, зокрема й концепція "революційної війни" слугувала легітимації зовнішньої політики СРСР.

In this article reviewed the concept of "revolutionary war" in the communist ideology. The conclusion is proved, that this concept was transforming in the program of the communist party during its evolution and that the concept was making a function of USSR foreign policy legitimating.

Проблема впливу ідеологічної доктрини тоталітарної країни на формування її внутрішньо- і зовнішньополітичної стратегії поведінки належить до найбільш міфологізованих питань в усьому комплексі тоталітарної проблематики. В західній політології та наукоподібній публіцистиці, починаючи з 20-х років ХХ ст. сформувався доволі потужний теоретичний напрямок, представники якого, підкреслюючи сакральну